

HAYKALTAROSHLIKDA STILIZATSIYADA ISHLASH TEXNIKASINI O'RGANISH

Haydarov Jamshid Umidjon o'g'li

Qo'qon Davlat Universiteti Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi 02 24-guruh 1-kurs talabasi

jamshidjonhaydarov98@gmail.com

Annotatsiya

Maqolamda haykaltaroshlik san'atida stilizatsiya usullarining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Stilizatsiyaning badiiy obraz yaratishdagi o'rni, shakl va hajmi soddalashtirish, umumlashtirish hamda dekorativ ifodalash tamoyillari yoritiladi. Shuningdek, haykaltaroshlik asarlarida stilizatsiya texnikalaridan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari va ijodiy jarayondagi ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Haykaltaroshlik, stilizatsiya, badiiy obraz, shakl, kompozitsiya, hajm, plastik ifoda, dekorativlik, san'at, ijodiy jarayon.

Kirish: Haykaltaroshlik tasviriy san'atning eng qadimiy va muhim turlaridan biri bo'lib, u inson, hayvon va turli predmetlarning uch o'lchamli shaklda badiiy ifodalanishini ta'minlaydi. Zamonaviy san'at taraqqiyoti jarayonida haykaltaroshlikda yangi badiiy usullar va ifoda vositalari keng qo'llanilmoqda. Shunday usullardan biri stilizatsiya hisoblanadi. Stilizatsiya — bu tabiiy shakl va obrazlarni muayyan badiiy g'oya asosida qayta ishlash, ularning eng muhim belgilarini saqlagan holda soddalashtirish va umumlashtirish jarayonidir. Ushbu usul san'at asarining ifodaviyligini oshirish, obrazning xarakterli jihatlarini kuchaytirish hamda tomoshabinga ta'sirchan estetik taassurot yetkazishga xizmat qiladi.

Haykaltaroshlikda stilizatsiyadan foydalanish ijodkorning kuzatuvchanligi, tasavvuri va badiiy tafakkurini namoyon etadi. Stilizatsiya yordamida murakkab shakllar sodda va tushunarli ko'rinishga keltiriladi, kompozitsiyaning yaxlitligi ta'minlanadi hamda asarning dekorativ qiymati oshiriladi. Shu sababli stilizatsiyada ishlash texnikalarini o'rganish bo'lajak haykaltaroshlar uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi: Haykaltaroshlikda stilizatsiya masalasi tasviriy san'at nazariyasi va amaliyotida muhim o'rin egallaydi. San'atshunos olimlar stilizatsiyani real shakllarni badiiy qayta ishlash va umumlashtirish usuli sifatida talqin qiladilar. Tadqiqotlarda stilizatsiya nafaqat dekorativ san'atda, balki rangtasvir, grafika va haykaltaroshlikda ham obrazning mazmunini kuchaytiruvchi muhim badiiy vosita ekanligi ta'kidlanadi. San'at nazariyasiga oid manbalarda stilizatsiyaning asosiy

tamoyillari sifatida shaklni soddalashtirish, ritm yaratish, proporsiyalarni o'zgartirish va obrazning xarakterli belgilarini ajratib ko'rsatish keltiriladi. Haykaltaroshlik bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlarda plastik shaklning ifodaviy imkoniyatlari, hajm va makon munosabatlari hamda kompozitsion yechimlarning stilizatsiya jarayonidagi ahamiyati yoritilgan.

O'zbekiston tasviriy san'ati va haykaltaroshlik maktabi vakillarining ijodiy faoliyati ham stilizatsiyaning turli ko'rinishlarini namoyon etadi. Milliy an'analar, xalq amaliy san'ati elementlari va zamonaviy badiiy qarashlarning uyg'unlashuvi natijasida o'ziga xos stilizatsiyalangan haykaltaroshlik asarlari yaratilgan. Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, stilizatsiya texnikalarining nazariy asoslari keng yoritilgan bo'lsa-da, ularni haykaltaroshlik ta'limi jarayonida qo'llash metodikasi va amaliy bosqichlarini chuqurroq o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda haykaltaroshlikda stilizatsiyada ishlash texnikalarini o'rganishga qaratilgan bir qator ilmiy usullardan foydalanildi.

- **Nazariy tahlil metodi** – stilizatsiya va haykaltaroshlik san'atiga oid ilmiy, uslubiy hamda san'atshunoslik manbalarini o'rganish va tahlil qilish uchun qo'llanildi.

- **Qiyosiy tahlil metodi** – realistik va stilizatsiyalangan haykaltaroshlik namunalarining o'zaro farqli hamda o'xshash jihatlarini aniqlash maqsadida foydalanildi.

- **Kuzatish metodi** – haykaltaroshlarning ijodiy faoliyati va asarlaridagi stilizatsiya elementlarini o'rganishda qo'llanildi.

- **Amaliy-tajriba metodi** – naturadan olingan shakllarni stilizatsiyalash jarayonida turli badiiy yechimlarni sinab ko'rish va ularning samaradorligini baholash uchun ishlatildi.

- **Badiiy tahlil metodi** – haykaltaroshlik asarlarining kompozitsiyasi, plastik yechimi, proporsiyasi va obrazlilik darajasini aniqlashga xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida avvalo tabiiy shakllarning xarakterli xususiyatlari aniqlandi, so'ngra ular stilizatsiya tamoyillari asosida soddalashtirildi va umumlashtirildi. Olingan natijalar nazariy manbalar bilan solishtirilib, stilizatsiyaning haykaltaroshlikdagi badiiy ifodaviylikni oshirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Muhokama va Natija: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, stilizatsiya haykaltaroshlik san'atida badiiy obraz yaratishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Stilizatsiya jarayonida naturadagi shakllar to'liq nusxalanmaydi, balki ularning eng muhim va xarakterli jihatlari ajratib olinib, badiiy talablarga muvofiq qayta ishlanadi. Bu esa asarning mazmunini yanada aniqroq ifodalash va tomoshabinga kuchli estetik ta'sir ko'rsatish imkonini beradi. Amaliy kuzatishlar davomida shaklni soddalashtirish, umumlashtirish va dekorativlashtirish usullaridan foydalanish haykalning kompozitsion yaxlitligini oshirishi aniqlandi. Ayniqsa, inson va hayvon obrazlarini stilizatsiyalashda proporsiyalarni maqsadli o'zgartirish, ritmik takrorlanishlardan foydalanish hamda ortiqcha detallarni kamaytirish obrazning ifodaviylikni kuchaytirishi kuzatildi. Shuningdek, stilizatsiya ijodkorning individual uslubini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir haykaltarosh bir xil naturani turlicha stilizatsiyalashi mumkin, bu esa asarning badiiy qimmatini va

mualliflik xususiyatlarini oshiradi. Tadqiqot davomida stilizatsiyaning milliy bezak san'ati elementlari bilan uyg'unlashuvi haykaltaroshlik asarlarining estetik va ma'naviy ahamiyatini yanada boyitishi aniqlandi.

Olingan ma'lumotlar stilizatsiya texnikalarini o'quv jarayoniga keng joriy etish talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga, shaklni tahlil qilish va badiiy umumlashtirish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Tadqiqot yakunlariga ko'ra, haykaltaroshlikda stilizatsiyada ishlash texnikalari badiiy obraz yaratishning muhim omili ekanligi aniqlandi. Stilizatsiya orqali shakllarni soddalashtirish va umumlashtirish natijasida asarning badiiy ifodaviyligi hamda estetik ta'sirchanligi ortadi. Shunday qilib, haykaltaroshlikda stilizatsiyada ishlash texnikalarini chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish zamonaviy san'at rivoji hamda malakali mutaxassislarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, stilizatsiya usullaridan samarali foydalanish haykaltaroshlik asarlarining badiiy saviyasi va obrazlilik darajasini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Xulosa: Haykaltaroshlik san'atida stilizatsiya badiiy obraz yaratishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida stilizatsiyaning nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi va haykaltaroshlikdagi ahamiyati o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, stilizatsiya yordamida naturadagi shakllar soddalashtiriladi, umumlashtiriladi va badiiy jihatdan qayta ishlanadi. Bu esa asarning estetik qiymati hamda ifodaviyligini oshiradi. Tadqiqot jarayonida stilizatsiyaning kompozitsion yaxlitlikni ta'minlash, obrazning xarakterli xususiyatlarini kuchaytirish va ijodkorning individual uslubini shakllantirishdagi o'rni aniqlandi. Shuningdek, stilizatsiya texnikalaridan foydalanish talabalarning badiiy tafakkuri, tasavvuri va ijodiy yondashuvini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslandi.

Haykaltaroshlik ta'limida stilizatsiya usullarini o'rgatish bo'lajak mutaxassislarning kasbiy mahoratini oshirishga, zamonaviy badiiy qarashlarni shakllantirishga hamda milliy va umuminsoniy san'at qadriyatlarini uyg'unlashtirishga imkon yaratadi. Shu sababli stilizatsiyada ishlash texnikalarini chuqur o'rganish va amaliyotda keng qo'llash dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Arnheim, Rudolf. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. Berkeley: University of California Press, 1974.
2. Read, Herbert. *The Art of Sculpture*. London: Faber and Faber, 1956.
3. Gombrich, Ernst Hans. *The Story of Art*. London: Phaidon Press, 1995.
4. Tolstoy, Vladimir. *Osnovy skulptury i plasticheskogo modelirovaniya*. Moskva, 2010.
5. Boymetov, B. B.. *Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi, 2018.
6. Abdullayev, N.. *San'at tarixi*. Toshkent: O'zbekiston, 2016.
7. O'zbekiston Badiiy Akademiyasi nashrlari va ilmiy-uslubiy to'plamlari.
8. Haykaltaroshlik va kompozitsiya bo'yicha zamonaviy ilmiy maqolalar hamda o'quv-uslubiy qo'llanmalar.
9. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of

Work with Pairing in the Autocad Software." *International Journal on Orange Technologies* 3.12 (2021): 211-216.

10. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 11. 2022.

11. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.4 (2022): 70-81.

12. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.3 (2022): 288-296.

13. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."

14. "UMUM TA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHNING HOZIR HOLATI." *Oriental Art and Culture*, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65-69.

15. Khakimjanovch, I. M. A., & Abduqodirovna, A. M. Capabilities OF Computer Graphics. General Information About Graphic Programs. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(11), 114-117.

16. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 13(12), 150-154.

17. Ismonov, X. B., & Abduraimova, M. A. AUTOCAD DASTURIDA TUTASHMA BILAN ISHLASHNING MAQBUL USULLARI.

18. Ismonov, X., Rustamov, U., & Abduraimova, M. (2022). PERSPEKTIVA. PERSPEKTIV MASSHTABLAR. *Science and innovation*, 1(C6), 164-171.

19. Olimovich, M. S., Baxtiyorovich, I. X., & Shokirovna, Z. M. (2020). Problems of teaching fine arts and its history. *ACADEMICA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL* Учредители: Diva Enterprises Private Limited, 10(4), 69.

20. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 13(12), 150-154.

21. ОЛИМОВ, Л., МИРЗАЕВ, С., & ДАРМОНОВ, И. ТАСВИРИЙ САНЪАТ МУТАХАССИСЛИГИ ТАЛАБАЛАРИГА АДСОРБЦИЯ ҲОДИСАСИНИ ЎҚИТИШ. ИЛМИЙ ХАВАРНОМА. НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК Учредители: Андижанский государственный университет им. ЗМ Бабура, (3), 111-112.

22. Mirzayev, S. O. TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI MAZMUNLI TASHKIL ETISHDA SINFDAN VA MAKTABDAN TASHQARI ISHLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH.